
Guidelines for Learning Management in Proactive Social Studies to Develop Global Citizenship at the Secondary Level

Asmah Hayiyusoh

M.Ed. (Curriculum and Instruction), Teacher

Social Studies religion and culture, Demonstration School Prince of Songkhla University

Sirikhwan Chinasri*

M.Ed.(Social Studies Education), Lecturer

Faculty of Education Prince of Songkla University, Pattani Campus

*Corresponding author: sirikhan.c@psu.ac.th

Received: August 21, 2023/ **Revised:** May 8, 2024/ **Accepted:** May 15, 2024

Abstract

Social studies learning management is the process of learning in Social studies, religion and culture, which covered in various subject areas such as religion, morality, ethics, culture and ways of life in society, economics, history and geography. These are learning management that emphasizes on students knowledge, understanding how humans live both as individuals and living together in society. Also, giving concentrate on the importance to self-development to be morality, ethics, and being good citizens of Thailand and global citizens. This is an important aspect of citizenship development in today's digital age. They all change according to technology and are integrated into the work or living process. Organizing active learning (Active learning) that has variety and considers suitability for subject content is appropriate for the development of global citizens Problem-based learning management Management of learning using phenomena as a basis Learning management using creativity as a base and community-based learning management It is a learning arrangement where activities/media/methods can be chosen. To be the starting point for developing the characteristics of global citizenship. Both citizens are responsible for themselves and society, respect the law, and respect the rights of others. accept differences Participate in politics and have public spirit.

Keywords: Social Studies Learning Management, Global Citizen

บทความวิชาการ

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเชิงรุกเพื่อพัฒนา ความเป็นพลเมืองโลกในระดับมัธยมศึกษา

อัสหมะ หะยียุโซะ

ศษ.ม. (หลักสูตรและการสอน), อาจารย์

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ฝ่ายมัธยมศึกษา)

ศิริขวัญ ชินศรี*

ค.ม.(การสอนสังคมศึกษา), อาจารย์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

*ผู้ประสานงาน: sirikhan.c@psu.ac.th

วันรับบทความ: 21 สิงหาคม 2566/ วันแก้ไขบทความ: 8 พฤษภาคม 2567/ วันตอบรับบทความ: 15 พฤษภาคม 2567

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเป็นกระบวนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ครอบคลุมสาระต่าง ๆ ได้แก่ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์ ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นพลเมืองที่ดีของไทยและพลเมืองโลก ซึ่งสิ่งสำคัญของการพัฒนาความเป็นพลเมืองในยุคปัจจุบันซึ่งเป็น ยุคดิจิทัลนั้น ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีและนำมาผสมผสานกับกระบวนการทำงานหรือการใช้ชีวิต การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ที่มีความหลากหลายและพิจารณาความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาจึงมีความเหมาะสม ต่อการพัฒนาพลเมืองโลก การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดการ เรียนรู้ที่สามารถเลือกกิจกรรม/สื่อ/วิธีการ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองโลก ทั้งพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง มีส่วนร่วมทางการเมืองและมีจิตสาธารณะ

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ความเป็นพลเมืองโลก

บทนำ

สังคมในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา พลเมืองโลกจึงเป็นบุคคลที่ต้องมีความสามารถทางสังคม อารมณ์ และการรับรู้ต่อการเผชิญกับความท้าทายในการใช้ชีวิตบนเส้นทางของยุคดิจิทัล การจัดการเรียนรู้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของพลเมืองโลกในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นกำหนดเป้าหมายสำคัญคือ การเปลี่ยนจากการเรียนรู้ในระดับรู้เนื้อหาวิชา และการเรียนรู้ที่ประยุกต์ใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพ ไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง (Panith, 2012) เพื่อเป็นพลเมืองโลกคนหนึ่งที่สามารถทำให้สังคมมีความก้าวหน้าอย่างสมดุลได้ โดยการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถจัดการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ปรับตัวตามสภาพแวดล้อมรอบด้านท่ามกลางทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ทันการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ และเหตุปัจจัยต่าง ๆ ภายใต้อัตลักษณ์ จริยธรรม ตลอดจนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่ดี (Ministry of Education, 2008)

ความท้าทายสำคัญของผู้สอนสังคมศึกษา จึงเป็นเรื่องของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก ให้ผู้เรียนเข้าใจและเกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวของมนุษย์เตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีความรู้ ค่านิยม และทักษะที่จำเป็นต่อการมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวในสังคม โดยผู้สอนช่วยแนะนำและออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของตนเองได้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ที่เน้นกระบวนการสร้างมากกว่าการรับความรู้ ดังนั้นเป้าหมายของการสอนจะสนับสนุนการสร้างมากกว่าความพยายามในการถ่ายทอดความรู้ (Panith, 2012)

ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเชิงรุกเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ผู้สอนสังคมศึกษาจะสามารถสร้างคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้เป็นพลังกำลังสำคัญของสังคมในการขับเคลื่อนประเทศชาติในอนาคต รู้จักใช้ชีวิตท่ามกลางความหลากหลายทางสังคม สามารถปรับตัวพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง

ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ตลอดจนขัดเกลาผู้เรียนให้สามารถกลายเป็นพลเมืองโลกที่สมบูรณ์แบบได้

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะเป็นพหุวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสดงบทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม เน้นจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ทักษะและกระบวนการต่าง ๆ ที่จำเป็นมาช่วยส่งเสริมกิจกรรมเหล่านั้น เน้นให้มีการส่งเสริมประสบการณ์จากห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ด้านต่าง ๆ และนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ (Ministry of Education, 2008; Noimai, 2017) มีการคัดเลือกเนื้อหา มาจากศาสตร์ทางสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย ปรัชญา ศาสนา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดสาระการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ (Ministry of Education, 2008)

ปัจจุบันการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามสาระต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น ถือเป็นความท้าทายของผู้สอนที่จำเป็นต้องเน้นสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ ตามแนวคิดกลุ่มทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและดึงประสบการณ์ที่ตนมี มาใช้ในกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการสร้าง ความหมายจากสิ่งที่ตนสัมผัสได้ในสภาพแวดล้อมของชั้นเรียน นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้มีการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงและเสริมสร้างทักษะในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน โดยผู้สอนจะเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ วางแผนจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เป็นขั้นตอน ผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช (Coach) อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้น โดยการนำประสบการณ์หรือสิ่งที่พบเห็นในสิ่งแวดล้อมหรือสารสนเทศใหม่ที่ได้รับ มาเชื่อมโยงกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม มาสร้างเป็นความเข้าใจของตนเอง ซึ่งผู้สอนสามารถใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น เพื่อเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้เกิดความกระตือรือร้น

ในการเรียนรู้ ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ สังคมศึกษา ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับ เนื้อหาสาระ จนเกิดความคิดรวบยอด พัฒนาผู้เรียนให้ มีค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับการเป็นพลเมืองโลก ที่ดีของสังคม ผ่านการฝึกฝนทักษะทางวิชาการและทักษะ ทางสังคม เพื่อดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมได้ (Yeager, 2000; Isarangkun Na Ayutthaya, 2012; Noimai, 2017)

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ผู้สอนจึงมี บทบาทสำคัญที่สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ ทักษะ กระบวนการ ต่าง ๆ นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองโลกที่ เข้มแข็ง เป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต

ความเป็นพลเมือง

“ความเป็นพลเมือง” สะท้อนให้เห็นถึงความ สัมพันธระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ ที่แสดงถึงบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในสังคมที่มีต่อรัฐ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมกันแก้ปัญหาสิ่งที่เกิดขึ้น ในสังคม (Schoeman, 2006; Thewanarimitkul, 2012; Secretariat of the House of Representatives, 2012)

Thewanarimitkul (2012) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะ ความเป็นพลเมือง ได้แก่ การมีอิสรภาพและพึ่งพาตนเองได้ เห็นความเท่าเทียมกัน ยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิ ของผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม และเข้าใจระบอบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่น ในวิถีและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำ ประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันใน สังคมอย่างมีความสุข (Ministry of Education, 2008) สมรรถนะความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ตามโครงการพัฒนา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (หลักสูตรฐาน สมรรถนะ) นิยามการปฏิบัติตนอย่างรับผิดชอบต่อในฐาณะ พลเมืองไทยและพลเมืองโลกว่า รู้เคารพสิทธิเสรีภาพ ของตนเองและผู้อื่น เคารพในกฎกติกาและกฎหมาย มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมีวิจารณญาณ อยู่ร่วมกับผู้อื่น ท่ามกลางความหลากหลาย เห็นคุณค่าของศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ มีบทบาทในการตัดสินใจและสร้างการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยยึดมั่นในความเท่าเทียมเป็นธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย และสันติวิธี (Ministry of Education, 2008)

ดังนั้น ความเป็นพลเมืองของผู้เรียนจะสามารถ ปรากฏออกมาผ่านคุณลักษณะต่าง ๆ จนเกิดเป็นสมรรถนะ ที่มาพร้อมกับการปฏิบัติตน ได้แก่ ความรับผิดชอบตอ ตนเองและสังคม เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง มีส่วนร่วมทางการเมือง มีจิตสาธารณะ เข้าใจรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คิด วิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล ติดตามสถานการณ์ข้อมูล ข่าวสาร เป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปรากฏคุณลักษณะ ดังกล่าวนั้น จะต้องผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม คอยเป็นตัวกระตุ้นในการพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนต่อไป

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเชิงรุก เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นปัจจัยหลัก ที่หล่อหลอมให้ผู้เรียนเกิดสำนึกพลเมือง โดยผู้สอน สังคมศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ ที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เพื่อส่งเสริมให้เกิดความ กระตือรือร้นและกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการพัฒนา ความเป็นพลเมืองโลก มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการ ใช้ สิทธิ เสรีภาพ รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติและ เคารพต่อกฎหมาย เพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ผ่านการปลูกฝัง อบรม ให้ความรู้ รวมทั้งลงมือปฏิบัติ และจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าการนั่งฟัง ส่งผลให้ ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ผ่าน การอ่าน พุด คิด เขียน อภิปราย แก้ปัญหาและมีปฏิสัมพันธ์ ทางสังคมระหว่างกัน (Bonwell & Eison, 1991) ซึ่ง ลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีความเหมาะสม อย่างมากที่ผู้สอนสังคมศึกษาจะนำมาใช้เพื่อพัฒนาความ เป็นพลเมืองโลกของผู้เรียนเพราะ Shenker, Goss และ Bernstein (Shenker, Goss & Bernstein, 1996) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการลดการ ถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียน เน้นพัฒนาทักษะให้ เกิดแก่ผู้เรียนโดยตรง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ลงมือ ปฏิบัติผ่านการอ่าน เขียน แลกเปลี่ยนความคิด และ ป้อนกลับข้อมูลจากการสะท้อนความคิดได้อย่างรวดเร็ว เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล

นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผู้สอนจะต้องเน้นสำรวจ เจตคติและคุณค่าที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนเป็นประจำ

กระบวนการเรียนรู้เป็นการวางแผนการจัดการเรียนรู้ และกลวิธีการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดที่ผู้สอนจำเป็นต้อง พัฒนาขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ โดยการวางแผนกระบวนการเรียนรู้ผู้สอนจะต้องใช้ทั้งเทคนิคและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ มาวางแผนผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความ สนใจในบทเรียน และเกิดการเรียนรู้ในบทเรียนนั้น ๆ โดยปกติแล้ว การจัดการเรียนรู้ผู้สอนควรใช้ยุทธวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้เหมาะสมและสอดคล้อง กับจุดมุ่งหมายของการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามสภาพการณ์ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เท่าทันสังคมและ อยู่ร่วมกันเป็นพลเมืองโลกทางสังคม รวมทั้งใช้การจัดการเรียนรู้หลายวิธี เป็นต้นว่า การจัดการเรียนรู้แบบ สืบสวน แบบหน่วยการสอน แบบสถานการณ์จำลอง แบบแก้ปัญหา (Ministry of Education, 2008) ผู้เขียน บทความจึงเลือกนำเสนอวิธีการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เจิงรุก เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกไว้ 4 วิธี คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน และการจัดการเรียนรู้โดย ชุมชนเป็นฐาน เนื่องจากเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้ปัญหาในบริบทหรือสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นจริงมาเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการเรียนรู้ ซึ่ง จะทำให้ผู้เรียนมองภาพชัดขึ้นและสามารถค้นหาวิธีการ หรือกระบวนการหาคำตอบ และสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อพัฒนาตนเองได้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นการ เรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีปัจจัยทางสังคมและ

สภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนได้ประสบปัญหาที่เป็นจริง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหา ผ่านแนวคิด พื้นฐานที่มาจากกระบวนการสร้างความรู้ใหม่โดยอาศัย ความรู้เดิม มีการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างกัน การเรียนรู้ จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจความรู้ใหม่มากยิ่งขึ้น เพราะถ้าเจอ สิ่งที่คล้ายกับความรู้ที่ได้มาจากห้องเรียน ผู้เรียนจะสามารถ นำไปประยุกต์ใช้และนำไปสู่การบรรลุจุดประสงค์ต่าง ๆ ได้ (Schmidt, 1983; Diana & Henk, 1995; Gijsselaers, 1996; Hongladarom, 1995; Inthanon, 2008) ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การพบปัญหา (Meeting the problem) คือ การระบุปัญหาที่พบหรือสร้างปัญหา ซึ่งอาจเกิดจาก การสะท้อนปัญหาหรือข้อสงสัยจากผู้เรียนแต่ละคน มอบบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาและการเรียนรู้ประเด็น ปัญหา (Problem analysis and learning issues) คือ การระดมสมองและวิเคราะห์ปัญหาที่พบ ระบุประเด็น การเรียนรู้และกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้

ขั้นที่ 3 การค้นพบและการรายงานผล (Discovery and reporting) คือ ผู้เรียนรายงานข้อค้นพบที่ได้จาก การค้นคว้า แบ่งปันข้อมูลหรือสารสนเทศใหม่ ๆ ที่ได้ ไปศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินข้อค้นพบ ที่ได้เพื่อเตรียมนำเสนอต่อไป

ขั้นที่ 4 การนำเสนอคำตอบของปัญหาและ สะท้อนผล (Solution presentation and reflection) คือ แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อค้นพบของปัญหา เรียนรู้ร่วมกัน กับกลุ่มอื่นผ่านการอภิปราย สะท้อนผลและประเมินผล

ขั้นที่ 5 ข้อคิดเห็นการบูรณาการและการประเมินผล (Overview, integration and evaluation) คือ ผู้สอน และผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น สรุปผลและช่วยกัน ประเมินผลผ่านการสะท้อนผล (Dhammawattano & Thongdee, 2022)

ตาราง 1

ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ตามสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก

สาระการเรียนรู้/ ตัวอย่างตัวชี้วัด	ตัวอย่าง การระบุปัญหา/กิจกรรม	ตัวอย่างคุณลักษณะความ เป็นพลเมืองที่ได้รับจากกิจกรรม
<p>สาระ: ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</p> <p>มาตรฐาน ส 1.1 ม.1/1 อธิบายการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา หรือศาสนา ที่ตนนับถือสู่ประเทศไทย</p>	<p>ผู้เรียนชมวีดิทัศน์เกี่ยวกับ “พระพุทธศาสนา ในประเทศไทย” แล้วเกิดประเด็นคำถาม เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพราะเหตุใดพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่ ประเทศไทย? - การนับถือศาสนาที่หลากหลาย ส่งผลต่อการ ดำเนินชีวิตของคนในสังคมหรือไม่ อย่างไร ? 	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม - เคารพสิทธิของผู้อื่น - ยอมรับความแตกต่าง
<p>สาระ: หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนิน ชีวิตในสังคม</p> <p>มาตรฐาน ส 2.2 ม.3/1 อธิบายระบอบการปกครอง แบบต่าง ๆ ที่ใช้ในยุคปัจจุบัน</p>	<p>ผู้เรียนดูรูปภาพเกี่ยวกับการเลือกตั้ง แล้วเกิด ประเด็นคำถาม เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใครมีสิทธิไปเลือกตั้งได้บ้าง ? - ใครไม่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งบ้าง ? - หากไม่ไปเลือกตั้งจะส่งผลอย่างไร ? 	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม - เคารพกฎหมาย - เข้าใจรูปแบบการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย - มีส่วนร่วมทางการเมือง - ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
<p>สาระ: เศรษฐศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 3.1 ม.1/1 อธิบายความหมายและ ความสำคัญของเศรษฐศาสตร์</p>	<p>ผู้เรียนชมวีดิทัศน์ เกี่ยวกับ “การขาดแคลน ทรัพยากรในประเทศไทย” แล้วเกิดประเด็น คำถาม เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - เหตุใดทรัพยากรในประเทศไทยถึงขาดแคลน ? - คนไทยควรมีพฤติกรรมอย่างไรเพื่อใช้ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ? 	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม - คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล - เคารพกฎหมาย - ติดตามสถานการณ์ข้อมูลข่าวสาร
<p>สาระ: ประวัติศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 4.1 ม.3/2 ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ในการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่ต้นสนใจ</p>	<p>ผู้เรียนดูรูปภาพเกี่ยวกับ “เมืองโบราณสถาน ในสมัยรัตนโกสินทร์” แล้วเกิดประเด็นคำถาม เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - โบราณสถานในรูปภาพ มีความสัมพันธ์กับ อาณาจักรจีน/อินเดียอย่างไร ? - การอนุรักษ์โบราณสถาน ควรปฏิบัติอย่างไร ? 	<ul style="list-style-type: none"> - มีจิตสาธารณะ - คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
<p>สาระ: ภูมิศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 5.2 ม.4-6/1 วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับ กิจกรรมของมนุษย์ในการ สร้างสรรค์วิถีการดำเนินชีวิต ของท้องถิ่นทั้งในประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก และเห็นความสำคัญของ สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำรง ชีวิตของมนุษย์</p>	<p>ผู้เรียนอ่านข่าวเกี่ยวกับ “ภัยพิบัติจากสึนามิ” แล้วเกิดประเด็นคำถาม เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - สึนามิ เกิดขึ้นได้อย่างไร ? - พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดสึนามิ ควรมีการป้องกัน และรับมืออย่างไร ? 	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม - คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุ เป็นผล - ติดตามสถานการณ์ข้อมูลข่าวสาร

จากตารางดังกล่าวสรุปได้ว่า ผู้สอนสังคมศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ตามสาระต่าง ๆ โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกในเรื่องของ 1) ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 2) การเคารพกฎหมาย 3) การเคารพสิทธิของผู้อื่น 4) การยอมรับความแตกต่าง 5) การมีส่วนร่วมทางการเมือง 6) การมีจิตสาธารณะ 7) เข้าใจรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย 8) คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล 9) ติดตามสถานการณ์ ข้อมูลข่าวสาร 10) ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้สอนจะต้องออกแบบกิจกรรม เริ่มจากการให้ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันตั้งประเด็นปัญหา ซึ่งมีทั้งประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงหรือการสร้างสถานการณ์สมมติ นำประเด็นปัญหามาวิเคราะห์ 5W1H (What Who Why When Where How) เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุ เหตุการณ์ และการออกแบบการแก้ไขปัญหา จากนั้นนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์มาอภิปรายร่วมกันระหว่างกลุ่ม เพื่อสะท้อนผลและนำไปสู่การแก้ปัญหา ผู้สอนสังคมศึกษาจึงต้องย่อเนื้อหาความรู้ให้แคบลง เน้นสนุกสนาน เป็นผู้สื่อสารมากกว่าผู้รับสาร เพื่อสร้างความกระตือรือร้นและแรงจูงใจในการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเป็นการนำปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง มาเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการเรียนรู้ เน้นความเป็นองค์รวมที่สอนแบบสหวิทยาการ โดยมีหลากหลายศาสตร์รวมเข้าด้วยกัน ใช้เทคนิค วิธีการและเครื่องมือต่าง ๆ ที่จำเป็นในสถานการณ์ของโลกแห่งความเป็นจริง ผ่านการเรียนรู้

ตาราง 2

ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ตามสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก

สาระการเรียนรู้/ ตัวอย่างตัวชี้วัด	ตัวอย่างการนำเสนอปรากฏการณ์ และเชื่อมโยงความเป็นสหวิทยาการ	ตัวอย่างคุณลักษณะความเป็น พลเมืองที่ได้รับจากกิจกรรม
สาระ: ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.1 ม.4-6/5 วิเคราะห์การพัฒนาศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้องในพระพุทธ ศาสนา หรือแนวคิดของศาสนา ที่ตนนับถือตามที่กำหนด	- วิดีทัศน์ “พระพุทธศาสนารุ่งเรือง” และผู้เรียน สามารถเชื่อมโยงกับการศึกษาวิธีการเล่าเรื่อง ผ่านการใช้ Animation (http://www.dltv.ac.th)	- ยอมรับความแตกต่าง - เคารพสิทธิของผู้อื่น - มีคุณธรรม จริยธรรม - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

แบบสืบเสาะโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและเข้าใจปรากฏการณ์นั้น ๆ ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง (Silander, 2015; Symeonidis and Schwarz, 2016; Mahavijit, 2017) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ (Chaiwan & Nukuntham, 2021)

ขั้นที่ 1 เลือกปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ ผู้สอนหรือผู้เรียนเลือกปรากฏการณ์ที่น่าสนใจให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะเรียน ปรากฏการณ์ที่เลือกอาจจะมาจากประสบการณ์ของผู้เรียนทั้งหมดหรือบางส่วน

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์หรือระดมประโยชน์ของบทเรียน ผู้เรียนวิเคราะห์ว่า ตนเองจะได้อะไรจากการเรียนรู้ และนำไปประยุกต์ใช้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องในบริบทอื่นได้อย่างไร

ขั้นที่ 3 ดำเนินการศึกษาค้นคว้า ผู้เรียนวางแผนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ กำหนดขั้นตอนและวิธีการหาคำตอบรายกลุ่มหรือรายบุคคลด้วยวิธีการที่หลากหลาย สังเกตปรากฏการณ์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายและตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบในประเด็นที่สนใจ

ขั้นที่ 4 สังเคราะห์ความรู้และลงข้อสรุป นำความรู้ที่ได้ค้นคว้าหาคำตอบมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อภิปรายผลและสังเคราะห์ความรู้ที่ได้ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ นำไปสู่การสรุปองค์ความรู้

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนผ่านการอธิบาย ผู้สอนประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงผ่านการนำเสนอ การอธิบาย เพื่อสะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ดังกล่าว

ตาราง 2 (ต่อ)

สาระการเรียนรู้/ ตัวอย่างตัวชี้วัด	ตัวอย่างการนำเสนอปรากฏการณ์ และเชื่อมโยงความเป็นสหวิทยาการ	ตัวอย่างคุณลักษณะความเป็น พลเมืองที่ได้รับจากกิจกรรม
<p>สาระ: หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ในสังคม</p> <p>มาตรฐาน ส 2.1 ม.4-6/1 วิเคราะห์และปฏิบัติตนตาม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก</p>	<p>- วิดีทัศน์ “กฎหมายใกล้ตัว สังคมสนุกคิด” และผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงกับทักษะการ เล่าเรื่องที่น่าสนใจ/การสื่อสารในรายวิชา ภาษาไทย (http://www.thaiipbskids.com)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เคารพกฎหมาย - เคารพสิทธิของผู้อื่น - เคารพความแตกต่าง - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
<p>สาระ: เศรษฐศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 3.2 ม.1/3 ระบุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ กำหนดอุปสงค์และอุปทาน</p>	<p>- วิดีทัศน์ “กลไกราคา ราคาสินค้าขึ้นลงได้ อย่างไร?” และผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงกับ การศึกษาวีธีการเล่าเรื่องผ่านการใช้ Animation (http://roojingthaiecon.com)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม - ติดตามสถานการณ์ข้อมูลข่าวสาร
<p>สาระ: ประวัติศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 4/2 ม.4-6/2 วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญ ต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเข้าสู่ โลกสมัยปัจจุบัน</p>	<p>- วิดีทัศน์ “14 ตุลา: นักศึกษา การต่อสู้ และ บทเรียน 47 ปีที่ไม่เคยเปลี่ยน” และผู้เรียน สามารถเชื่อมโยงกับสาระศาสนาและเนื้อหา เกี่ยวกับปรัชญา (http://www.thestandard.co/ Podcast)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล - ติดตามสถานการณ์ข้อมูลข่าวสาร - เคารพกฎหมาย - เคารพสิทธิของผู้อื่น - ยอมรับความแตกต่าง
<p>สาระ: ภูมิศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 5.1 ม.4-6/3 ใช้แผนที่และเครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ และสรุปข้อมูล ตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์ และนำภูมิสารสนเทศมาใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน</p>	<p>- วิดีทัศน์ “วางแผนเที่ยวรอบโลกคนเดียว” และผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงกับเนื้อหาวิชา วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (http://www. rietypahn.com)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม - ติดตามสถานการณ์ข้อมูลข่าวสาร - เคารพกฎหมาย

จากตาราง 2 สรุปได้ว่า ผู้สอนสังคมศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ตามสาระต่าง ๆ โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองในเรื่องของ 1) ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 2) การเคารพกฎหมาย 3) การเคารพสิทธิของผู้อื่น 4) การยอมรับความแตกต่าง 5) การมีจิตสาธารณะ 6) ติดตามสถานการณ์ข้อมูลข่าวสาร 7) มีความคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล 8) มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งผู้สอนจะเริ่มนำเสนอปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ

และเกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเรียน ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้กับหลากหลายศาสตร์ เพราะธรรมชาติของรายวิชาสังคมศึกษามีลักษณะเป็นสหวิทยาการเชื่อมโยงได้ทั้งในศาสตร์และข้ามศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ใดก็ล้วนมีศาสตร์สังคมศึกษาเข้าไปบูรณาการได้ด้วย ผู้เรียนจะมีหน้าที่กำหนดประเด็นที่ตนสนใจ และทำการศึกษาค้นคว้า แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ระหว่างกัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ วิเคราะห์

ตัดสินใจ และตรวจสอบผลของการตัดสินใจด้วยตนเอง ถือเป็น การสร้างประสบการณ์และทักษะในการเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creative-based Learning)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สอนจากบรรยายเนื้อหาเป็นผู้อำนวยความสะดวกจัดบรรยากาศให้น่าเรียนส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการลงมือทำด้วยความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้า เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพทางความคิดอย่างเต็มที่ อีกทั้งกระตุ้นเพื่อนร่วมชั้นเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นโดยผู้สอนมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ใช้เครื่องมือ/วิธีการวัดที่หลากหลาย และรายงานผลให้ผู้เรียนทราบ (Ruechai Panich & Jundee, 2016; Hong Khun Thot, 2019) ซึ่งมีขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น ดังนี้ (Ruechai Panich, 2015)

ขั้นที่ 1 กระตุ้นความสนใจ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยใคร่รู้และอยากค้นหาคำตอบ ผู้สอนอาจจะกระตุ้นผ่านการใช้เหตุการณ์ที่ผู้เรียนสนใจ ใช้สื่อที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียนและเชื่อมโยงซึ่งกันและกันได้

ขั้นที่ 2 ตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ ผู้เรียนร่วมกันกำหนดปัญหาที่สนใจจะหาคำตอบ แบ่งกลุ่มตามความสนใจ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนช่วยกันค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนคอยแนะนำให้

ขั้นที่ 3 ค้นคว้าและคิด ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้เวลากับการค้นคว้าและคิด เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ผู้สอนคอยแนะนำ/เสนอแนะโดยไม่จำกัดความคิดของผู้เรียน

ขั้นที่ 4 นำเสนอ ผู้เรียนได้นำเสนอความรู้ที่ได้ไปค้นคว้าและคิดมา เมื่อนำเสนอเสร็จสิ้น จะเป็นช่วงที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมชั้นได้ซักถามข้อสงสัย เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่นำเสนอ

ขั้นที่ 5 ประเมินผล เป็นการประเมินภาพรวมของกิจกรรมทั้งหมดที่ผู้เรียนได้เรียนรู้

ตาราง 3

ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน ตามสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก

สาระการเรียนรู้/ ตัวอย่างตัวชี้วัด	ตัวอย่างกิจกรรม/ สถานการณ์/สื่อ/เกม	ตัวอย่างคุณลักษณะความเป็น พลเมืองที่ได้รับจากกิจกรรม
<p>สาระ: ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม</p> <p>มาตรฐาน ส 1.1 ม.2/2 วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชิ้นงาน: หนังสือสะท้อนความแตกต่างภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม - ผู้เรียนสังเกต “ความหลากหลายของศาสนาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” ไปสู่การตั้งประเด็นคำถาม เช่น เหตุใดผู้คนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีความหลากหลายทางศาสนา ? 	<ul style="list-style-type: none"> - ยอมรับความแตกต่าง - เคารพสิทธิของผู้อื่น - มีคุณธรรม จริยธรรม - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
<p>สาระ: หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม</p> <p>มาตรฐาน ส 2.1 ม.1/2 ระบุความสามารถของตนเองในการทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชิ้นงาน: เป็นผู้จัดการกิจกรรมบริจาคสิ่งของและให้ความรู้แก่เด็กยากไร้ - ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมบริจาคสิ่งของให้แก่เด็กยากไร้ในเขตชุมชนใกล้เคียงกับโรงเรียน ไปสู่การตั้งประเด็นคำถาม เช่น ในฐานะการเป็นผู้เรียน ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือเด็กยากไร้ในรูปแบบใดได้บ้าง ? 	<ul style="list-style-type: none"> - มีจิตสาธารณะ - ยอมรับความแตกต่าง

ตาราง 3 (ต่อ)

สาระการเรียนรู้/ ตัวอย่างตัวชี้วัด	ตัวอย่างกิจกรรม/ สถานการณ์/สื่อ/เกม	ตัวอย่างคุณลักษณะความเป็น พลเมืองที่ได้รับจากกิจกรรม
<p>สาระ: เศรษฐศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 3.2 ม. 1/2</p> <p>ยกตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็น การพึ่งพาอาศัยกัน และการ แข่งขันกันทางเศรษฐกิจใน ประเทศ</p>	<p>- ชิ้นงาน: งานวิจัยเชิงสำรวจ</p> <p>- ผู้เรียนครูรูปภาพเกี่ยวกับผู้ประกอบการ รายใหญ่/รายย่อยในประเทศไทย ไปสู่การตั้ง ประเด็นคำถาม เช่น การพึ่งพาอาศัยกันของ ผู้ประกอบการทั้งรายย่อยและรายย่อย จะส่ง ผลอย่างไรต่อสังคมไทย ?</p>	<p>- คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล</p> <p>- รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม</p> <p>- ติดตามสถานการณ์ ข้อมูล ข่าวสาร</p>
<p>สาระ: ประวัติศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 4/1 ม. 2/1</p> <p>ประเมินความน่าเชื่อถือของ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในลักษณะต่าง ๆ</p>	<p>- ชิ้นงาน: บอร์ดเกม เสริมการเรียนรู้</p> <p>- ผู้เรียนเล่นเกมทายชื่อรูปภาพเกี่ยวกับ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์ อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ไปสู่การ ตั้งประเด็นคำถาม เช่น ศิลปิน มีความ น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด เพราะอะไร ?</p>	<p>- มีจิตสาธารณะ</p> <p>- เคารพสิทธิของผู้อื่น</p> <p>- รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม</p> <p>- คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล</p>
<p>สาระ: ภูมิศาสตร์</p> <p>มาตรฐาน ส 5/1 ม. 4-6/1</p> <p>วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง ทางกายภาพในประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัย ทางภูมิศาสตร์</p>	<p>- ชิ้นงาน: จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชน</p> <p>- ผู้เรียนศึกษาข่าวเกี่ยวกับวิกฤติการณ์ทาง สิ่งแวดล้อม ไปสู่การตั้งประเด็นคำถาม เช่น วิกฤติการณ์เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเราหรือไม่ อย่างไร ?</p>	<p>- คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล</p> <p>- รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม</p> <p>- ติดตามสถานการณ์ ข้อมูล ข่าวสาร</p> <p>- มีจิตสาธารณะ</p>

จากตาราง 3 สรุปได้ว่า ผู้สอนสังคมศึกษาสามารถ จัดการเรียนรู้ตามสาระต่าง ๆ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ เป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองในเรื่องของ 1) ความ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 2) การเคารพสิทธิของผู้อื่น 3) การยอมรับความแตกต่าง 4) การมีจิตสาธารณะ 5) คิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล 6) ติดตามสถานการณ์ ข้อมูลข่าวสาร 7) มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งผู้เรียนเกิด กระบวนการเรียนรู้ในการตั้งคำถาม สืบค้นข้อมูล แลกเปลี่ยน ความคิดระหว่างกัน โดยไม่จำกัดความคิดของผู้เรียน ผู้เรียน สามารถแสดงคำตอบของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยออกมา เป็นชิ้นงาน (Task) ที่อาจจะประยุกต์ใช้สื่อ/เทคโนโลยี ตามความถนัดของผู้เรียน และแสดงออกถึงความสามารถ ในการคิดริเริ่มสิ่งแปลกใหม่ คิดอย่างกว้างไกลได้หลาย ทิศทาง มีความคิดที่หลุดออกจากกรอบเดิม ๆ และมองเห็น ความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ แต่ยังคงคำนึงถึงกฎกติกา มารยาท ทางสังคม ผู้สอนจะมีหน้าที่คอยแนะนำหรือสกัดคำตอบ

ไม่ให้หลุดออกจากเนื้อหาที่เรียนไปมากนัก ผ่านการใช้ กิจกรรมที่หลากหลายในการเริ่มต้นการเรียนรู้ เช่น สถานการณ์ เกม สื่อ หรือกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ นำไปต่อยอดการเรียนรู้ต่อไปได้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการ จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้มีความ เชื่อมโยงกับชุมชน ผู้เรียนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงาน จากสถานการณ์จริงในชุมชนมีแนวทางในการเรียนรู้ เพื่อ ฝึกสมาธิ ความจำ ความคิด ความรู้ ผสมผสานกับสภาพจริง และประสบการณ์ในการปฏิบัติ ผู้สอนจึงควรออกแบบ ให้เน้นการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและเป็นองค์รวม เปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาในโลกที่เป็นจริง เชื่อมโยงเนื้อหาสาระเข้าด้วยกันกับบริบทชีวิต (Simswat, 2022) ซึ่งมีขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้น ได้แก่

ขั้นที่ 1 วางแผน/เตรียมการ เริ่มจากการศึกษาชุมชน และออกแบบการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 ดำเนินการ โดยใช้กลยุทธ์ที่เน้นเรียนรู้ชุมชนและสะท้อนคิดสิ่งที่ได้จากชุมชน

ขั้นที่ 3 ประเมินผลผู้สอนประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง โดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย (Ritticoop, 2018)

ตาราง 4

ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตามสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก

สาระการเรียนรู้/ ตัวอย่างตัวชี้วัด	ตัวอย่างกิจกรรมในชุมชน/ลักษณะคำถาม/ ข้อค้นพบจากกิจกรรม	ตัวอย่างคุณลักษณะความเป็น พลเมืองที่ได้รับจากกิจกรรม
สาระ: ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.2 ม. 1/1 บำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถาน ของศาสนาที่ตนนับถือ	- กิจกรรมลงชุมชน เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ เช่น การทำความสะอาดบริเวณพื้นที่ศาสนสถาน ข้อค้นพบ: ผู้เรียนเข้าใจความสำคัญของการ ใช้ศาสนสถานมากขึ้น	- มีจิตสาธารณะ - ยอมรับความแตกต่าง - มีคุณธรรม จริยธรรม
สาระ: หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนิน ชีวิตในสังคม มาตรฐาน ส 2.1 ม. 2/2 เห็นคุณค่าในการปฏิบัติตน ตามสถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพ หน้าที่ในฐานะ พลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย	- กิจกรรมแบ่งกลุ่มศึกษาภูมิปัญญาของชุมชน ข้อค้นพบ: ผู้เรียนเข้าใจลักษณะพื้นที่ที่แตกต่าง กันจะส่งผลต่อการเกิดภูมิปัญญาที่ต่างกัน	- มีจิตสาธารณะ - เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - เคารพกฎหมาย - มีส่วนร่วมทางการเมือง
สาระ: เศรษฐศาสตร์ มาตรฐาน ส 3.1 ม.2/3 เสนอแนวทางการพัฒนา การผลิตในท้องถิ่นตามปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	- กิจกรรมศึกษาแหล่งเรียนรู้สินค้า OTOP ของชุมชน ข้อค้นพบ: ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของ ทรัพยากรในชุมชน รู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์ มากที่สุด	- ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง - รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
สาระ: ประวัติศาสตร์ มาตรฐาน ส 4.3 ม. 4-6/5 วางแผนกำหนดแนวทางและ การมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรม ไทย	- กิจกรรมศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัด ปัตตานี ลักษณะคำถาม: หากพูดถึง “จังหวัดปัตตานี” ผู้เรียนจะนึกถึงภูมิปัญญาด้านใดมากที่สุด เพราะอะไร ?	- ยอมรับความหลากหลายทาง วัฒนธรรม ประเพณี และความ เชื่อของแต่ละบุคคลในสังคม - มีจิตสาธารณะ - ยอมรับความแตกต่าง
สาระ: ภูมิศาสตร์ มาตรฐาน ส 5.2 ม. 4-6/4 วิเคราะห์แนวทางและมีส่วน ร่วมในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	- กิจกรรมศึกษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ลักษณะคำถาม: ผู้เรียนมีวิธีการจัดการกับ ทรัพยากรที่อยู่บริเวณโรงเรียนให้เกิดความ ยั่งยืนอย่างไร ?	- ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง - มีจิตสาธารณะ - เคารพสิทธิผู้อื่น

จากตารางดังกล่าวสรุปได้ว่า ผู้สอนสังคมศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ตามสาระต่าง ๆ โดยใช้รูปแบบชุมชนเป็นฐานเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่กำลังศึกษา ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหา ความต้องการ และเอกลักษณ์ของชุมชนโดยผู้สอนจะเน้นกระบวนการลงชุมชน ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดรู้จักตัดสินใจแก้ปัญหา การศึกษาจากชุมชนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะสังคม และรู้จักเล็งเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมมากขึ้น ถือเป็นจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในเรื่องของ 1) ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 2) การเคารพกฎหมาย 3) การเคารพสิทธิของผู้อื่น 4) การยอมรับความแตกต่าง 5) การมีจิตสาธารณะ 6) มีส่วนร่วมทางการเมือง 7) มีคุณธรรม จริยธรรม 8) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 9) ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง 10) ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของแต่ละบุคคลในสังคม

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นจัดการการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเข้าใจการอยู่ร่วมกันในสังคม รู้จักปรับ

ตัวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิ และเคารพความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อให้ตนเองสามารถพัฒนาเป็นพลเมืองที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข ความสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองนั้นต้องอาศัยการอบรมสั่งสอนและมีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมตามความถนัดและความสามารถของผู้เรียนแต่ละบุคคล ผู้สอนสังคมศึกษาจึงเป็นกำลังสำคัญในการเลือกใช้การจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัย ไม่ใช่การบรรยายเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถลงมือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นหลัก ผู้สอนจะมีหน้าที่แค่แนะนำและคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะ นำไปสู่การเกิดสมรรถนะที่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง ซึ่งการจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้ง 4 วิธี เป็นวิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหา และหาคำตอบอย่างมีความหมายกับชีวิตจริงของผู้เรียน เป็นแนวทางที่ผู้สอนสังคมศึกษาใช้เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการหล่อหลอมให้ผู้เรียนเกิดสำนึกความเป็นพลเมืองได้

References

- Bonwell, C.C., & Eison, J.A. (1991). *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*. ASHE-ERIC Higher Education Report No.1. The George Washington University, School of Education and Human Development.
- Chaiwan, T., & Nukuntham, K. (2021). Phenomenon-Based Learning: Integrated Learning to Enhance Learners' Knowledge in the Real World. *Graduate Studies Journal Valaya Alongkorn Rajabhat University in the Royal Patronage*, 15(2), 251-263. [in Thai]
- Dhammawattano, P. & Thongdee, V. (2022). MANAGEMENT OF PROBLEM-BASED LEARNING. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]
- Diana, D. & Henk, S. (1995). *The advantage of problem-based curricula*. Department of Educational Development and Research University of Limburg.
- Gijsselaers, W. H. (1996). *Connecting problem-based practices with educational theory*. In Wilkerson, LuAnn and Gijsselaers, Wim H. (eds). *Bring Problem Based Learning to Higher: Theory and Practice*. Jossey-Bass.
- Hong Khun Thot, A. (2019). *Activity to reduce study time Add time to know*. <http://www.moe.go.th/websm/2017/apr/196.html> [in Thai]
- Hongladarom, T. (1995). Problem-based learning. *Educational Services Division news journal*, 6(5). [in Thai]
- Inthanon, B. (2008). *A Study of Science Learning Achievement and Science Problem Solving Ability of Mathayomsuksa 3 Students at Yothin Bamrung School who have been learning by using problem-based and inquiry-based learning management*. [Master's thesis, Srinakharinwirot University]. [in Thai]
- Isarangkun Na Ayutthaya, W. (2012). *Social studies teachers and skills development for students*. Faculty of Education, Chulalongkorn University. [in Thai]
- Mahavijit, P. (2017). Innovation in learning from Finland. *IPST Magazine*, 46(209), 40-45. [in Thai]
- Ministry of Education. (2008). *Basic Education Core Curriculum 2008*. Printing House of the Agricultural Cooperatives Association of Thailand. [in Thai]
- Noimai, A. (2017). *Curriculum and learning management in social studies*. O.S. Printing House. [in Thai]
- Panith, V. (2012). *Ways of creating learning for students in the 21st century*. Sodsri-Saritwong Foundation. [in Thai]
- Rittikoo, W. (2018). Community-Based Learning: Effective Pedagogy Strategies for Teachers In The 21St Century. *Graduate School Journal Chiang Rajabhat University*, 11(3), 179-191. [in Thai]
- Ruechai Panich, V. (2015). Creativity-based Learning (CBL). *Journal of Learning Innovation*, 1(2), 23-37. [in Thai]
- Ruechai Panich, V. & Jundee, K. (2016). *A guide to teaching design in the 21st century*. Mae Jo University. [in Thai]
- Schmidt, H.G. (1983). Problem-based Learning: Rational and Description. *Medical Education*, 17 (January 1983), 11-16.

- Schoeman, S. (2006). A blueprint for democratic citizenship education in South African public schools: African teacher's perception of the good citizenship. *South African Journal of Education*, 129-142.
- Secretariat of the House of Representatives. (2012). *Citizens in a democracy*. Press Office of the Secretariat of the House of Representatives. [in Thai]
- Shenker, J. I.; Goss, S. A; & Bernstein, D. A. (1996). *Instructor's Resource Manual for Psychology: Implementing Active Learning in the Classroom*. <http://s.psych/uiuc.edu/~jskenker/active.html>
- Silander, P. (2015). *Digital Pedagogy*. In Mattila, P., & Silander, P. (Eds). *How to Create the School of the Future: Revolutionary Thinking and Design from Finland*. University of Oulu, Center for Internet Excellence.
- Simsawat, G. (2022). Community-based learning in the 21st century among the outbreak of coronavirus disease 2019 (COVID-19). *Srilangchang Research Journal*, 2(6), 47-55. [in Thai]
- Symeonidis, V., and Schwarz, J. F. (2016). *Phenomenon-Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland*. *Forum OS'wiatowe*, 28(2).
- Thewanarimitkul, P. (2012). *Education for Citizenship: Development of Thailand by Building Democracy for the People*. Nanmeebooks Publications. [in Thai]
- Yeager, E.A. (2000). Thoughts on Wise Practice in the Teaching of Social Studies. *Social Education*, p. 646; October